

İSTİHDAM AÇISINDAN İLK 250

Prof. Dr. Şükrü Kızılot

Gazi Üniversitesi

Arş.Gör.Özgür Şahan

Gazi Üniversitesi

1- Genel Olarak

Bir ekonominin başarı ölçütlerinden birisi de istihdam yaratma kapasitesidir. Teknolojik gelişmeler nedeniyle, özellikle üretim alanında emek yoğun biçimden sermaye yoğun biçime kayılmış olması bu durumu değiştirmemektedir. Teknolojik gelişme, emek unsurunun önemini azaltmaz; aksine özellikle vasıflı emek unsurunun önemini pekiştirir. Diğer taraftan hizmet sektörünün gelişmesi, bu sektörün önemli bir istihdam alanını oluşturmasıyla sonuçlanmıştır.

Bütün bunların ötesinde, ekonominin yarattığı değerler toplum bireyleri tarafından paylaşılması ve bu yolla toplumu oluşturan bireylerin en azından temel gereksinmelerinin karşılanması istihdamın artırılmasıyla mümkün olabilir. Konunun bu kısa açıklama çerçevesinde değerlendirmesi, istihdamın huzurlu bir toplum oluşturulması açısından ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

İstihdam açısından üzerinde durulması gereken önemli bir nokta, istihdamın işverene olan maliyetidir. Özel sektörde ücrete dair anlaşmalar genellikle net ücret üzerinden yapıldığından, ücretler üzerinden ödenmesi gereken işçi ve işveren sigorta prim payları ile ücret üzerinden alınan vergiler işveren tarafından karşılanmaktadır. Böyle olunca, istihdam üzerindeki vergi ve sigorta prim yükleri işveren açısından “**istihdam vergisi**” niteliğine bürünmekte ve yatırım kararları üzerinde doğrudan etkili olmaktadır.

İstihdam üzerindeki yüklerin fazla olması bir yandan kayıtdışı istihdama neden olurken; diğer yandan da yatırım kararlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Yetkililer tarafından yapılan açıklamalarda Türkiye’de kayıtdışı istihdamın % 50’ler düzeyinde olduğu ifade edilmektedir. Bunun önlenmesi amacıyla son dönemlerde yapılan bazı iyileştirmelere rağmen, istihdam üzerindeki yüklerin fazla olduğuna dikkat çekilmelidir.

İSTİHDAM YÜKÜ (Vergi + Primler) (%)				
	2007	2008 (İlk Altı Ay)	YENİ (1.10.2008) İTİBARIYLA	İLK İŞE GİREN (1.7.2008) İTİBARIYLA
BRÜT Asgari Ücrete Oranı	50	42	38	23
NET Asgari Ücrete Oranı	70	53	48	29
2000 YTL Brüt Ücrete Oranı	53	50	45	44

2000 YTL'nin Netine Oranı	77	71	64	62
NOT : BEKAR ÜCRETLİ İÇİN				

2- Bursa'da İstihdam

Bursa, Türkiye'nin önde gelen sanayi ve turizm merkezlerinin başında gelmektedir. Genelde Bursa'nın, özelde ise 250 büyük firmanın istihdama katkısı ele alınırken, genel istihdam verileri yerine; iş akdine bağlı çalışanların dikkate alınmasının daha doğru olacağı düşüncesindeyiz. Bu bağlamda, kayıt dışı çalışanlar, kamu kesiminde çalışanlar ve kendi nam ve hesabına bağımsız olarak çalışanlar analizimize dahil edilmemiştir.

2006 yılı Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) verilerine göre Türkiye'de toplam işyeri sayısı 1.036.328'dir. Bu işyerlerinde kayıtlı çalışan sayısı ise 7.818.642'dir. Türkiye'deki işyerlerinin 43.525'i Bursa'da bulunmaktadır. Bursa'da bulunan işyerleri Türkiye'de bulunan işyerlerinin yaklaşık % 4,2'sini oluşturmaktadır.

Bursa'da bulunan 43.525 işyerinde toplam 411.565 kişi istihdam edilmektedir. İşyeri başına istihdam edilen kişi ortalaması 9,4 kişi olup bu değer Türkiye ortalaması olan % 7,5'in üzerinde bir değeri ifade etmektedir.

Bursa'da SSK kapsamında istihdam edilen 411.565 kişinin 105.763'ü 250 büyük firmada çalışmaktadır. Başka bir deyişle, Bursa'da özel sektörde istihdam edilenlerin % 25,6'sı 250 büyük firma tarafından istihdam edilmektedir. Konuya Türkiye ölçeğinde bakıldığında, Bursa'nın Türkiye istihdamının % 5,2'sini ve 250 büyük firmanın yaratmış olduğu istihdam, toplam istihdamın % 1,3'ünü oluşturduğu görülmektedir.

250 büyük firmanın yarattığı toplam istihdamın ortalaması alındığında, firma başına 423 rakamı ortaya çıkmaktadır. Bu değer oluşmasında Tofaş, Renault, Bosch ve Yeşim gibi işyerlerinin önemli etkisi bulunmaktadır.

Aşağıdaki tabloda istihdam edilen kişi sayısına göre ilk 10 firma yer almaktadır.

2007 Yılı Verileriyle İstihdam Edilen Kişi Sayısına Göre İlk 10 Firma

Sıra	Firma ve Müessesesi	Ücretle Çalışanlar Ortalaması (Kişi)	Diğer Kategorilere Göre İlk 250 İçindeki Sıraları						
			Ciro	Brüt Katma Değer	Öz Sermaye	Net Aktifler	Dönem Karı	İhracat	Üretimden Satış
1	TOFAŞ	6.269	2	3	2	1	3	2	2
2	OYAK RENAULT	5.923	1	2	4	2	2	1	1
3	BOSCH	4.907	3	1	3	3	1	3	3
4	YEŞİM	3.342	15	29	20	10	250	80	13
5	KORTEKS	2.593	7	16	1	4	244	12	6
6	İSMİNİN AÇIKLANMASINI İSTEMİYOR	2.380	162	33	166	218	43	215	216
7	SÜTAŞ-	2.003	8	4	31	20	10	107	7
8	COMPONENTA DÖKTAŞ	1.976	9	10	14	17	51	5	9
9	KÜÇÜKÇALIK	1.975	21	19	18	23	27	10	16
10	ÖZDİLEK	1.965	11	7	6	8	9	37	28
	İLK 10 FİRMA TOPLAMI	33.333							
	İLK 250 FİRMANIN TOPLAMI	105.763							
	İLK 10 FİRMANIN İLK 250 İÇİNDEKİ PAYI (%)	31,51							

Tablodan da görüleceği üzere, 250 büyük firma içinde yer alan 10 firma istihdam yaratma açısından oldukça önemli bir işleve sahiptir. Bu firmalar, 250 büyük firmanın yarattığı toplam istihdamın % 31'inden fazlasını yaratmaktadır.

Tablo açısından üzerinde durulması gereken diğer bir husus da, istihdam yaratma açısından ilk üç sırada yer alan firmaların; ciro, ihracat, kar gibi diğer kriterler açısından ilk sıralarda yer almalarıdır.

Yeşim ve isminin açıklanmasını istemeyen diğer firma dışındaki firmalar açısından da aynı durum geçerlidir. Bu iki firma yüksek istihdam yaratmasına karşın, kendilerine özgü koşullar nedeniyle diğer kriterlere göre daha alt sıralarda yer almaktadır.

3- Sektörel Açıdan İstihdam

Bursa’da faaliyette bulunan 250 büyük firma 15 ayrı sektöre dağılmış durumdadır. İlk 250 firma arasında yer alan firmaların sektörel dağılımına bakıldığında; deri-kürk ve ayakkabı sanayi ile basın-yayın sektöründe 1’er işyerinin, turizm sektöründe 2 işyerinin, çimento ve toprak ürünleri ve nakliye ve ulaştırma sektörlerinde 4’er işyerinin, kimya, ağaç işleri, plastik ve kauçuk ve elektrik-elektronik sektöründe 5’er işyerinin listeye girdiği görülmektedir. Bu firmalar içinde toplam istihdam edilen personel açısından en arka sırada basın-yayın sektörü yer almaktadır. İşyeri başına istihdam edilen personel ortalaması açısından ise, işyeri başına düşen 19 kişi ortalamasıyla elektrik-elektronik en geri sırada yer almaktadır.

Aşağıda, ilk 250 firma içinde en fazla istihdam yaratan sektörler işyeri başına düşen işçi sayısına göre sıralanarak verilmektedir.

Sektörler	İşyeri Sayısı	İşçi Sayısı	İşyeri Başına Düşen İşçi	İlk 250 İçindeki İstihdam Payı	Toplam İşçi Sayısına Göre Sırası
Otomotiv	61	35.699	585	33,7	1
Tekstil	60	31.824	530	30	2
Nakliye	4	1.945	486	1,8	7
Gıda	38	14.379	378	13,6	3
Makine	29	10.287	354	9,7	4
Çimento	4	1.329	332	1,2	9
Ağaç	5	1.480	296	1,4	8
İnşaat	14	2.988	213	2,8	6
Plastik	5	999	199	0,9	10
Muhtelif	16	3.131	195	2,9	5
Deri-Kürk	1	135	135	0,1	13
Turizm	2	264	132	0,2	12
Basın-Yayın	1	60	60	0,05	15

Kimya	5	292	58	0,2	11
Elektrik	5	95	19	0.09	14

Tablo dikkatle incelendiğinde, otomotiv ve tekstil sektörünün hem işyeri başına işçi ortalaması hem de toplam işçi sayısı bakımından ilk iki sırayı paylaştıkları görülmektedir. Nakliye sektörü hariç, ortalama işçi sayısı bakımından ilk 5 sırada yer alan firmaların; toplam işçi sayısında da ilk 5 içinde yer almaları dikkat çekici bir husustur.

İstihdam açısından sektörleri 1997 ve 2007 yıllarına ilişkin karşılaştırma yapıldığında ortaya ilginç sonuçlar çıkmaktadır. 1997 yılında çalışan işçi sayısı açısından 35.386 kişiyle tekstil sektörü uzak ara öndeyken, aradan geçen zaman içinde otomotiv ana ve yan sanayi öne geçmiştir. Buna rağmen tekstil sektörü önemini kaybetmemiş ve ikinci sırada yer almıştır. Bu değişimi, tekstil sektörünün kur politikası ve uluslar arası gelişmeler sonucunda ihracat performansındaki düşmeye bağlamak mümkündür. Aradan geçen 10 yıllık sürede yaşanan ekonomik krizlere rağmen, tekstil sektörünün halen ayakta kalması ve dahası yüksek oranda istihdam sağlamaya devam etmesi, üzerinde durulması gereken sektörel bir başarıdır.

4- Sonuç ve Değerlendirme

Bursa, sanayi üretimi bakımından Türkiye'nin önemli şehirlerinden birisidir. Özellikle tekstil ve otomotiv sanayi Bursa'da en çok istihdam yaratan sektör özelliği taşımaktadır. Otomotiv sektörü, son yıllarda gösterdiği gelişimle istihdam açısından Bursa'nın hem toplam olarak hem de işyeri başına ortalama olarak en fazla istihdam yaratan sektörü durumundadır.

Tekstil sektörü ise başlangıçtaki konumundan biraz uzaklaşmakla birlikte, istihdam yaratma potansiyeli açısından Bursa'nın önemli ikinci sektörü konumundadır. Tekstil sektörü, diğer sektörlerle oranla karlılığı düşük olmasına rağmen, halen Bursa açısından kilit bir öneme sahip durumdadır. Bu sektörün daha fazla istihdam yaratma kapasitesine ulaşabilmesi, karlılık açısından daha cazip hale gelmesiyle mümkün olabilir. Bu da, makro değişkenler veri kabul edilerek firma düzeyinde verimlilik artırıcı yapılanma çalışmalarlarıyla mümkün olabilir.

İstihdam açısından nakliye, gıda ve makine sektörleri de dikkat çekmektedir. Nakliye sektörünün gelişmesi ve istihdam yaratma kapasitesinin artmasında, şehirlerarası taşımacılık alanında Türkiye'nin büyük firmaları arasında yer alan iki büyük firmanın Bursa'da kurulu olması önemli bir rol oynamaktadır. Bunun dışında, uluslar arası taşımacılık yapan ulaştırma firmalarının son dönemlerde gösterdiği performans da bu sektörü istihdam açısından üst sıralara taşımıştır.

Gıda sektörü, Bursa'nın aynı zamanda tarıma elverişli yapısı nedeniyle öteden beri önemini koruyan bir sektör konumundadır. Son yıllarda modern tarımsal üretim yapılması konusunda firma bazında ortaya çıkan kayda değer gelişmeler ve tarıma dayalı sanayi üretimi yapan Bursa firmalarının ulusal ölçekte pazar paylarını artırmaları, gıda sektörünün istihdam açısından önemini halen korumasına neden olmuştur.

Bursa'nın istihdam yaratma açısından yüksek bir potansiyele sahip olmasının yarattığı bazı sorunlar da bulunmaktadır. Bunların başında, mevcut potansiyelin Bursa'yı bir cazibe merkezi haline getirmesi ve bunun sonucunda göç almasıdır. İş bulma umuduyla farklı bölgelerden gelen kişiler çarpık kentleşmenin yanında diğer toplumsal sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Göçün ortaya çıkardığı diğer bir olgu da, işsizliğin artmasıdır. Bu noktada, özellikle içinde yaşadığımız süreçte ekonomik durgunluk nedeniyle kısa vadede istihdam yaratacak yeni yatırımların yapılması beklenmemelidir. Tersine, ekonomik açıdan karların giderek azalması karşısında, firmaların kendi içlerinde revizyon yaparak mevcut istihdamı daha da düşürmeleri söz konusu olabilir.

Bu noktada Bursa açısından turizm sektörü kurtarıcı bir rol üstlenebilir. Özellikle termal turizm ve doğa turizmi alanları bu anlamda üzerinde durulması gereken sektör durumundadır. Bunların dışında, sağlık ve eğitim sektörleri de Bursa açısından gelişime açık sektörlerdir.